

ומתוקים מדבש

סוגיות בהלכה מבוארים ומורחבים כלשון לימודים השווה לכל נפש
נכתב ע"י הרב זאב יהודה סטארק שליט"א רב קהילת "שמחת התורה" - ביתר עילית

פרשת בראשית - גליון מס' 25

פרשת בראשית

עכו"ם בלימוד תורה ובקיום המצוות

ככהן גדול הוא בגוי העוסק בשבע מצוות של בני נח, אבל כשעוסק בשאר התורה הרי הוא חייב מיתה. עיי"ש.

ועיין בתוס' (חגיגה - שם ד"ה אין מוסרין) שהקשו, למה הגמ' הביאה פסוק של 'לא עשה כן' וכו', שמכאן למד שאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, תיפוק ליה משום שעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאיתא בגמ' בסנהדרין הנ"ל, והמוסר לו עובר ב'לפני עור לא תתן מכשול'. ואם המדובר בגמ' בחגיגה בשבע מצוות בני נח, ועל זה העכו"ם אינו חייב מיתה - וכדאיתא בגמ' סנהדרין הנ"ל - הרי א"כ מצוה ללמד. ותיצו התוס' שמדובר בשאר מצוות באופן שיש עכו"ם אחר שרוצה ללמוד תורה [וא"כ בלאו הישראל היה ג"כ יכול ללמוד], ובכאן גוונא אינו עובר לפני עור (עיי' גמ' ע"ז ו:), אמנם עדיין אסור ללמד מחמת פסוק זה של 'לא עשה כן לכל גוי' וכו'. עיי"ש.

ורואים מדברי התוס', שבמה שמותרים להם ללמוד (ז' מצוות), יש מצוה עלינו ללמד אותם, ודו"ק. עוד רואים מדברי התוס' לכאורה, שאם יש 'עכו"ם' אחר ללמוד אינו עובר בלפני עור, משא"כ אם יש ישראל אחר עדיין עובר, ודו"ק.

ובמהרש"א (חגיגה שם ד"ה אין מוסרין) כתב עוד תירוץ על קושיית התוס', והוא, שצריכים לימוד מיוחד בגמ' בחגיגה מ'לא עשה כן לכל גוי' וכו', לגבי לימוד הז' מצוות שלהם, ומה שאמרו התוס'.

א. ויש לדון מה טיבו של איסור זה, שהרי מה שייך גניבה או עריות על דבר שאינו חפץ וממשות וכו', וכי אטו יש מושג של 'בעלות' על חכמה וכו'. (וכבר מצינו באחרונים נידון בנוזל ומלביש עצמו בחידושי תורה של חבירו).

וראיתי בשם מרן הגרי"ז זצ"ל, שיש הבדל בין איסור גניבה לאיסור גזילה, והוא, שעיקר הקפידא והאיסור של גניבה הוא הלקיחה ו'מעשה' הגניבה (הגם דפשוט שצריך גם לקחת החפץ), אמנם בגזילה עיקר הקפידא והאיסור הוא בהבאת החפץ לרשותך ו'קניית' החפץ (הגם שצריך לעשות גם את 'מעשה' הגזילה). והעכו"ם חייב בז' מצוות מחמת לקיחת הדבר ו'מעשה' הגניבה ואין צריך לעשות שום 'קנין' וכו' במקביל - ליהודי שהוא גזל, ולפ"ז אפש"ל דה"ה כאן בגניבת תורה דהיינו בלימוד תורה, על אף שלגבי יהודי - לא יהיה חייב, כי הרי אינו דבר של ממשות שאפשר לעשות בו קנין.

ועיין בספר הזכרון (להג"ר יצחק הוטנר זצ"ל - סימן מג תשובה להג"ר לייב בקשת זצ"ל) שכתב וז"ל: 'ואמסור בזה לכת"ר הערה אשר עמדתי עליה בימים האלו. יעוין רמב"ם (ריש הלכות גניבה) שכתב **דכל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה** עובר בלא תגנוב, ואילו ברמב"ם (ריש הלכות גזילה) כתב **כל הגוזל שוה פרוטה**, עובר בלא תגזול. וצריך עיון בשינוי לשונו הזהב של הרמב"ם, דבגנבה כתב משוה פרוטה ולמעלה, ואילו בגזילה לא כתב כ"א שוה פרוטה. ונראה לי דדבר גדול נכלל בשינוי לשון זה, דהרי חזינו לענין גזל עכו"ם דפסק בו הרמב"ם (פרק א דגזילה הלכה ב) דאינו עובר עליו בלא תגזול, משא"כ בגניבה דפסק בו במפורש (בריש הלכות גניבה) דגם גנבת עכו"ם עוברין עליה בלא תגנוב. וזה מורה באצבע דהל"ת דגזלה ענינו הוא מה שמחסר ממון חברו על ידי הגזלה, ואילו הל"ת דגנבה ענינו הוא עצם מעשה הגנבה עצמה. וכן נראה עוד מהא דכל האיסורין בגונב ע"מ למיקט, ובגונב ע"מ לשלם, נאמרו בגניבה ולא בגזילה (בבא מציעא דף סא), והיינו כנ"ל, דאיסורא דגזלה גדרו הוא דוקא מצד החיסור ממון שיש בדבר. ולפ"ז נראה דבגזול עובר בלא דלא תגזול אכל פרוטה ופרוטה, אף דהוי חדא מעשה גזילה, משא"כ בגנבה אינו עובר רק בחדא לאו דלא תגנוב, אף שגנב כמה פרוטות על ידי מעשה אחת'. עיי"ש.

אמנם בסוגיא דידן נראה בפשיטות שאין צריכים לדמות זאת לגדרים של גניבה בהלכה, כי א"כ המשך דברי הגמ' שמדמה את זה לעריות, מה איכא למימר בזה, וא"כ פשוט שאינו דומה לגנבה ועריות ממש, ודו"ק.

ב. ועיין במשנה (הוריות דף יג.) שאיתא שממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, לפי שהחכמה קודמת לכל היחסין. עיי"ש. וכן נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סימן רנא סעיף ט) ואפילו לגבי דברים השייכים להצלה, ופשוט שממירא זו של גוי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול (ועיין בתוס' ע"ז דף ג., שעכו"ם הוא רק ככהן גדול, ולא כממזר ת"ח שיש לו דין קדימה לכהן גדול). לא נאמר לגבי הצלה וכו', ופשוט. ועיין בתוס' רי"ד (ע"ז שם) שכתב וז"ל: 'אלא גוזמא היא ולחשיבותא בעלמא נקטי'. עיי"ש. וכן איתא מעין זה בשיטה מקובצת (ב"ק לח. - בשם הרא"ה), ושוב ראיתי במאירי (סנהדרין שם), וז"ל: 'ומכל מקום כל שהוא עוסק בעקרי שבע מצוות ובפרטיהם ובמה שיוצא מהם, אעפ"י שרוב גופי תורה נכללים בהם, מכבדין אותו אפילו ככהן גדול, שאין כאן חשש לטעות אחריו, שהרי אף בשלל הוא עוסק'. עיי"ש.

ג. ועיין בגור אריה (למהר"ל - פרשת נח פרק ז פסוק ב) שהקשה על מה שכתב רש"י על פסוק 'מכל הבהמה הטהורה תקח לך' - שמכאן שלמד נח תורה, והרי נכרי העוסק בתורה חייב מיתה. ותיירץ דשאני נח שלמד קודם מתן תורה, ולא נאמר האי דגוי העוסק בתורה חייב אלא לאחר מתן תורה שירושא היא לנו, וקודם מתן תורה ליכא איסורא כלל. עיי"ש.

ד. ועיין ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ח הלכה יא) שכתב ש'כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותם הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן מפני שציווה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם'. עיי"ש.

במה שהבאנו להלן משו"ת אגרות משה שדייק במלה זו של 'מוסרין' שאפשר ללמוד איך זה מסתדר עם דברי ושיטת התוס'.

אמנם אפשר לדייק גם שלא כדברי המהרש"א, מהמשך הגמ' שכתבה שאפילו גוי העוסק בתורה (דהיינו בז' מצוות שלהם), שהוא ככהן גדול, ולא כתב גוי 'שולמד' תורה וכו', וידוע שלשון 'עסק' הוא לימוד יותר עמוק ממשטות הדברים, וא"כ לכאורה יש ראייה שלא כדברי המהרש"א שבלימוד הז' מצוות אסור לנו ללמד אותם סודות וכו', כי מוכח מלשון זה שאם הם עוסקים בתורה הם ככהן גדול. ואולי בגלל זה התוס' לא רצו ללמוד כהמהרש"א שמדובר בז' מצוות שלהם (היינו הגמ' שאין מוסרין להם תורה, ועם כל זאת אסור ללמד אותם בעיון), כי הרי הגמ' כתבה שגוי 'ש'עוסק' בתורה הם ככהן גדול. אמנם המהרש"א לא רצה ללמוד כהתוס' מחמת זה שכתבו שאין 'מוסרין' להם, שמשמע יותר מלימוד גרידא, ולא ניחא לפרש ולדחות שמדובר בשאר חלקי התורה (דהיינו בצירוי שיש עוד עכו"ם ללמד ולפיכך אין בעיה של לפני עיון). אמנם אפשר לומר בפשטות להגן על דברי המהרש"א שלשון זה של עסק (גוי העוסק בתורה) הוא רק לשון של יגיעה וטורח, ואינו מורה על לימוד בעמקות וסוד וטעמי הדבר, ודו"ק. ויש לי ראייה ברורה לזה מדברי הט"ז (או"ח סימן מ"ז ס"ק א' ועוד אחרונים שם) לגבי נוסח ברכת התורה שאומרים אותו בלשון של 'לעסוק' בדברי תורה - ולומד שם שהוא לשון יגיעה וטורח, ובזה נאמר שגוי העוסק דהיינו שלומד את הדינים שלו ביגיעה וטירחה הרי הוא ככהן גדול. ודו"ק.

אח"כ מצאתי שבתוס' (ב"ק דף לח.) יש גירסא אחרת בגמ' בחגיגה (שם), וז"ל: 'וא"ת והא אמרינן בחגיגה המלמד תורה לעכו"ם עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב' וכו'. עיי"ש. ורואים מדבריו שלא גרס המלה 'מוסרין' וכגירסתו בגמ' בחגיגה, וגם רואים שלמד שעובר בעשה, וצ"ע. ואולי זה אסמכתא בעלמא. **וברמב"ם** (הלכות מלכים פרק י הלכה ט) כתב וז"ל: 'גוי שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד, וכן גוי ששבת אפילו ביום מימות החול, או עשה אותו לעצמו כמו שבת, חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר, אין מניחים אותו לחדש דת ולעשות מצוות לעצמו מדעתו, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה או שבת, או חידש דבר, מכין אותו ועונשים אותו ומודיעים אותו שהוא חייב מיתה על זה, אבל אינו נהרג'. עיי"ש. **ובלחם משנה** (שם) איתא, שמפרש רבינו דהאי חיוב מיתה **מדרבנן** הוא וקרא **אסמכתא בעלמא** דלא הוי אזהרה גמורה, דאזהרה מן התורה ליכא בדבר שלישאל שרי. עיי"ש. וכבר דנו האחרונים אם שייך איסור דרבנן אצל עכו"ם, וגם מבואר מדברי התוס' בחגיגה שם ששייך 'לפני עור' אם אנו מלמדין אותו תורה, ואכמ"ל).

חידושו של המאירי

ועיין **במאירי** (חגיגה שם) שכתב וז"ל: 'ואין מוסרין סתרי תורה לגוי, והוא מי שעובד לאלילים ולצבא השמים, שמאחר שהוא כופר בעיקר, היאך אנו מלמדין אותו תורה, ועל זה נאמר 'מגיד דבריו ליעקב וכו', לא עשה כן לכל גוי'. עיי"ש. ומשמע מדבריו שהיתה לו גירסא אחרת בגמ', ושרק סתרי תורה אסור למסור לעכו"ם, וגם רק לעכו"ם שעובד לאלילים וכו', ולא לכל עכו"ם. וצ"ע מהגמ' שכתוב שגוי שעוסק בתורה חייב מיתה. אח"כ ראיתי **במאירי** (סנהדרין שם) שכתב וז"ל: 'וכן הדין אם עסק (עכו"ם) בתורה שלא לכוונת קיום

שזה מצוה להם ללמוד וממילא מצוה עלינו ללמד (וא"כ הפסוק בא ללמד משהו אחר), אומר המהרש"א שאכן יש מצוה ללמד אותם וכו', אמנם הלשון של הגמ' בחגיגה הוא שאין 'מוסרין' להם - מוסרין דייקא, ואפילו בז' מצוות שלהם מותר 'רק' ללמד אותם, אמנם למסור להם **טעם וסוד המצוות** אסור, וזה נלמד מהפסוק בגמ' חגיגה שם, 'ומשפטים כל ידעום' דהיינו טעמים וסודם אסור ללמדם. עיי"ש. ויוצא מדברי המהרש"א שמה שמותר ללמד לעכו"ם הז' מצוות שלהם וכו', הוא רק ללמד אותם פשוטן של דברים ולא טעם וסוד המצוה. וצ"ע בגדר המדויק מתי נהפך להיות טעם וסוד וכבר יוצא ממשוטן של דברים. ועיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן צ). עיי"ש.

ובטורי אבן (חגיגה - שם, לבעל השאגת אריה, וכן הביא דבריו במנחת חינוך מצות רלב אות ג) כתב עוד תירוץ בדרך הפלפול על קושיית תוס' הנ"ל, שר' אמי (בעל המימרא בגמ' חגיגה) סובר כמאן דאמר בגמ' סנהדרין שגוי שלומד תורה חייב מיתה הוא מחמת שזה 'מורשה' ו'ירושה' לנו, ועובר על גזל. וא"כ היכי שיהודי רוצה ללמד אותו אינו עובר על גזל, וא"כ אין לפני עור או איסור ללמד אותו, ולפיכך הצריך פסוק אחר של 'לא עשה כן לכל גוי' וכו', ללמד אותנו שאפילו היכי שאין איסור גזל או לפני עור, עדיין אסור ללמד תורה לעכו"ם. ועל אף שהתורה שייכת ל'כלל' כלל ישראל, וא"כ אפילו אם הוא רוצה ללמד אותו - לכאורה יש לו הרי 'שותפין', דהיינו כל כלל ישראל, ואיך הוא יכול למחול על 'הגזילה' של החלק של האחרים, מ"מ סברא זו אינה שייכת לגבי תורה, כי א"א לשותף למחול רק אם הוא מחסיר את השותף השני בשימוש, אבל בדבר שאין מחסרו וכמו בתורה, רשות של א' מהני, ושוב אין בו משום גזל.

ועוד כתב שם שכל איסור זה של 'מגיד דבריו ליעקב', הוא רק איסור דרבנן, ובדרך 'עראי' ומחמת דרכי שלום התירו רבנן לגמרי (והביא כמה דוגמאות מהש"ס - שלימדו ודיברו עם עכו"ם בלימוד). עיי"ש.

וראוי לציין מה דאיתא **בהגהות הב"ח** (חגיגה שם) שהביא תירוץ אחר על קושיות התוס', וסובר שאפילו בז' מצוות שלהם אסור ללמדם (ואפילו שלא בעיון). עיי"ש.

לסיכום: יוצא מדברי הגמ' והראשונים שיש שני אפשרויות למה אסור לעכו"ם ללמוד תורה, או מחמת גזל (מורשה מלשון ירושה), או מחמת גילוי עריות (מורשה מלשון מאורשה), והרי זה איסור וחלק מהז' מצוות שהם נצטוו בהם. אמנם לגבי לימוד הז' מצוות שלהם - מותר ללמד אותם, והרי הם נחשבים ככהן גדול (וצריך עוד עיון בזה), וגם מצוה עלינו ללמד אותם (תוס', אמנם לפי הב"ח אסור לנו ללמד אותם הז' מצוות ואפילו בלי טעמי וסודות הדברים), ולפי המהרש"א מותר רק ללמד אותם שלא 'בעיון', אמנם התוס' לא מחלקים בזה (ומשמע מדבריהם שאפשר ללמד אותם אפילו סודות וטעמי המצוות של הז' מצוות בני נח). אמנם לגבי שאר מצוות, אפילו אם יש עכו"ם אחר שרוצה ללמד אותם, ובכחאי גזונא אין משום 'לפני עור', עדיין אסור לנו ללמד אותם (תוס'). ובטורי אבן כתב שאיסור דרבנן זה נדחה לגמרי באופן עראי מחמת דרכי שלום.

הערות ודיוקים בהג"ל

ויש לציין שבפשטות לשון הגמ' שאין 'מוסרין' ולא כתוב שאין 'מלמדין', שמשמע יותר כהבנת המהרש"א, דהיינו שאין המדובר פה בלימוד גרידא, אלא עיון עסק וסודות, דהיינו שאפילו בז' מצוות שלהם אסור לנו ללמד אותם סוד הדבר, ודו"ק (אמנם עיין

וראוי לציין מה שראיתי בכמה אחרונים שאף שלאומות העולם ישנם ז' מצוות שעליהם חייבים ולכלל ישראל ישנם תרי"ג מצוות, אין הפשט שנוספו לכלל ישראל שש מאות ושש מצוות על שבע אלו של בני נח, אלא כל התרי"ג מצוות שנצטוו בהם הם מיוחדים לכלל ישראל ואינם תוספת על שבע מצוות בני נח. ולפי גישה זו לכאורה יש נפק"מ בגר שנתגייר שחייב לא רק בקבלת השש מאות ושש מצוות שלא היה חייב בהם עד עכשיו (ואפילו אם עשה הז' מצוות מחמת שציווה אותן הקב"ה וכדלעיל שאם רק עשאן מפני ההכרע אינו מחסידי האומות וכו'), אלא חייב לקבל גם את שבע המצוות שהיה מצווה בהם גם כשהיה גוי, שהרי אין אלו אותן 'חפצא' של מצוה, וצ"ע כי אפשר לחלק.

ה. וידוע מגדולי עולם שאפשר לדעת על שרשם של מלה ואותיות, ממה שמופיע בפעם הראשונה בתורה הקדושה. ופעם שאלו מהו הפשט במשפטים בל 'ידעום' והאם כל עכו"ם אין להם משפטים, והרי יש להם ז' מצוות בני נח וכו', ושמעתי להסביר שהפעם הראשונה שמילת 'ידע' מופיע בתורה הוא 'ידע אדם את חוה', והפשט הוא חיבור, קשר, ואיחוד. וע"ז נאמר שלעכו"ם אין שום קשר ב'עצם' עם המשפטים שלהם, משא"כ כלל ישראל.

ועיקרי מצוותיה, אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתנו ותלמודינו ראוי ליענש, מפני שבני אדם סבורים עליו שהוא משלנו, מתוך שרואין אותו יודע, ויבואו לטעות אחריו, ומכל מקום כל שהוא עוסק בעיקרי שבע מצות, ובפרטיהם, ובמה שיוצא מהם, אעפ"י שרוב גופי תורה נכללים בהם, מכבדין אותו אפילו ככהן גדול, שאין כאן חשש לטעות אחריו, שהרי אף בשלו הוא עוסק, וכל שכן אם חקירתו על דעת לבא עד תכלית שלימות תורתנו, עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגיייר, וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצותיה לשמה, אף בשאר חלקים שבה לא משבע מצות. עיי"ש.

ומבואר מדבריו, שלמד פשט בגמ' שגוי שעסק בתורה חייב מיתה - הוא רק באופן שרוצה לירד לעומקה של תורה 'לידיעה' בלבד וכו', והוא מחמת שיבואו אחרים לטעות אחריו. אמנם בז' מצוות שלו ואפילו שאר חלקים של התורה אם רוצה לקיים מצוותיה לשמה, או שרוצה לבוא להתגיייר מותר לו ללמוד ואפילו בעומק, ודו"ק. וזה מתאים היטב עם הגמ' בחגיגה שאין מוסרין לגוי סתרי תורה אם עובד ע"ז, אמנם אם אינו עובד ע"ז ורוצה ללמוד בעומק וסתרי תורה, מותר בז' מצוות שלו וגם אם רוצה לקיים שאר מצוות לשמה, או להתגיייר, ודו"ק. ודברים אלו חידוש גדול הם וקולא בכל סוגיא זו, ודו"ק.

השמת הפוסקים את סוגיא דידן

עיינ בשו"ת באר שבע (באר מים חיים סימן יד - הובא בהגהות מהר"ב רנשבורג על הדף בחגיגה שם) שכתב ש'ראיתי להקשות קושיא אחת, והיא גדולה בעיני, ולא ראיתי ולא שמעתי מי ששם לבו עליה, והיא זאת, למה לא הביא שום מחבר מכל הפוסקים קמאי ובתראי דין זה של ר' אמי (שאסור למסור דברי תורה לעכו"ם), ובפרט הרמב"ם שכבר נודע דרכו שאינו משמיט שום דין השנוי בגמרא אליבא דהלכתא, עד שמפני כך הייתי אומר לולא דמסתפינא מחבראי, שהפוסקים לא הביאו מפני שאינו אליבא דהלכתא. אמנם עיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן צ - וכן איתא בשו"ת ציץ אליעזר חלק כא סימן כה) שכתב שאפשר שהרמב"ם והטור והשו"ע לא הביאו את האיסור ללמד תורה לעכו"ם, שמאחר דנקטו האיסור בעבד (רמב"ם עבדים פרק ח הלכה יח, ובטור ובשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עא) לא הוצרכו לכתוב בעכו"ם, שגרוע מעבד. עיי"ש. ובמנחת חינוך (מצות רלב אות ג) איתא וז"ל: 'ובהיותי בזה תמוהין דברי הרמב"ם שלא ראיתי שיביא דין דאסור ללמד תורה לגוי וכו', ואפשר דהרמב"ם לשיטתו שאינו מביא דין זה דווקא בתרי עברי דנהרא, א"כ אפילו יכול ליקח מעצמו עובר ג"כ אלפני עור, א"כ אפילו יש גוי אחר ללמדו מ"מ אסור משום לפני עור, על כן אין צריך להר"מ להביאו, דסמך אמה שכתב בפרק יב מרוצח הלכה יד דאסור להכשיל, ובפרק י ממלכים הלכה ט כתב דבן נח שלמד תורה חייב מיתה, ממילא משתמע דאסור ללמדו משום לפני עור. עיי"ש. ועיין עוד בשו"ת בשמים ראש (מיוחס להרא"ש סימן שכז), ובדבר שמואל (סימן עה), ובשו"ת שרידי אש (מהדו"ח - יו"ד סימן נה-נז). עיי"ש.

לימוד תורה לעכו"ם הבא להתגיייר

עיינ במהרש"א (שבת דף לא. - במעשה הידוע עם הלל והגר) שכתב וז"ל: 'דכיון שבא לגייר (אפילו בעודו עכו"ם), שרי ללמוד תורה'. עיי"ש. אמנם עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (חלק א סימן מא - והביא ראיה לדבריו מתוס' יבמות כד: ד"ה לא בימי דוד, ושם דף קט: ד"ה רעה - שהלל גייר אותם לפני שלמדו להם תורה) שחולק על המהרש"א וסובר שאסור בכל אופן ללמדם תורה לפני הגיור. עיי"ש. ובשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סימן נ) כתב וז"ל: 'הלכה הוא בלא ספק (ממירא שגוי שעוסק בתורה חייב מיתה, ועיין לעיל שדנו אמאי השמיט דין זה ביד החזקה), ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שנתגיייר' וכו'. עיי"ש. ומשמע כדברי רבי עקיבא איגר המובא לעיל שיש איסור ללמד גר תורה עד שהתגיייר בפועל. ואח"כ ראיתי שכן דייק בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כא סימן כה) בדבריו. עיי"ש. ועיין עוד ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ח הלכה י) שכתב וז"ל: 'משה רבינו לא הנחיל התורה

וחשבתי לומר בפשטות שאפילו הגרע"א מודה שיש לחלק בין לברר ולדעת שהוא באמת רוצה להיות גר (ודברים שהם חלק משמעותי של תהליך הגיור), שבאופן זה מותר ללמדו, ואין שום חולק ע"ז ופשוט. ושוב ראיתי בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן צ) עמד בזה, ובתחילה רצה לומר שדברי המהרש"א נאמרו 'רק' לגבי לברר ולדעת שהוא רוצה להתגיייר, שבאופן זה מותר ללמדו תורה. ושוב שאל א"כ למה באמת רע"א חולק עליו בזה. ובעל האגרות משה זצ"ל מוקים את המחלוקת רע"א והמהרש"א, שרע"א סובר שתהליך זה מותר להרמב"ם ושו"ע רק בשעה שמכין עצמו למעשה הגירות (ובתהליך הגירות), אבל כשעדיין אי אפשר לו להכין עצמו להגרות מחמת שהיה נמצא במדינה שמחוקי המלכות אסור לגייר עכו"ם, רק שאומר שאחר שילמד ילך למדינה אחרת שהמלכות מניחה לעכו"ם להתגיייר אצל רבנים ודייני ישראל, סובר רע"א שאסור, מאחר שלא נקל לו כל כך והרבה מניעות איכא, דהא לא יוכל לחזור למדינתו, שאיכא ספק היותר נוטה שלא יהיה זה לגרות, בזה כתב שאין בכחו להתיר (עיין שם בתשובה), והמהרש"א מתיר אפילו באופן זה כל זמן שאומר שרוצה להתגיייר, אפילו אם נראה לנו שבסופו הוא לא יתגיייר. עיי"ש.

ועיין בגמ' (בב"ק דף לח.) שאיתא ששלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, ובאו ואמרו להם למדונו תורתכם, ולמדום אותם התורה כולה, ושנו עמם ושלשו כדי ללמדם היטב וכו'. עיי"ש. ובתוס' (שם) כתבו שני פירושים איך לימדו אותם תורה, אף שאסור ללמד לגוי תורה. א) שפיקוח נפש היה זה שלא ללמדם, כי המושל שלחם, ולא היו מחוייבים למסור נפשם ע"ז. ב) שעשו עצמם גרים.

ויל"ע האם כוונת התוס' שעשו עצמם כגרים ממש, וא"כ אין ראיה לנידון דידן, או שעשו עצמם כאילו רוצים להתגיייר, וא"כ יש להביא ראיה לנידון דידן שעכו"ם שרוצה להתגיייר שמותר ללמדו תורה. והסתכלתי במקור דברי התוס', שהוא הספרי, וז"ל: 'וכבר שלחה מלכות שני סרדיטאות, ואמר להם לכו ועשו עצמיכם גרים, וראו תורתן של ישראל מה טיבה וכו'. עיי"ש. ואין הלשון מוכח לכאן או לכאן, אל אף שהלשון יותר נוטה שעשו עצמם כאילו נתגייירו כבר, ואולי מהאי טעמא לא ראיתי בפוסקים שהביאו ראיה מתוס' זה לנידון דידן, וצ"ע. (ויתאים לדברי התוס' שהבאנו לעיל ביבמות שהלל גייר אותם לפני שלימד אותם התורה, ואליבא דהמהרש"א אולי י"ל שאין להוכיח ממעשה זה, כי כך היה מעשה שם אבל לעולם מותר אף לפני הגיור בפועל).

ללמד עכו"ם תורה כאשר נמצאים שם יהודים

ומעיין דיוק זה של המהרש"א (שהבאנו לעיל בחגיגה שם), שדייק במילת 'מוסרין' (אין 'מוסרין' דברי תורה לעכו"ם - שדייק המהרש"א שאסור ללמד אתם טעם ויסוד המצוות, ואפילו בז' מצוות שלהם), דייקו עוד פוסקים במילה זו, אמנם דייקו מכך והסיקו הלכות אחרות. ולדוגמא, יש שדייקו שאין 'מוסרין' להם דווקא, אמנם אם יש עוד יהודים הנמצאים שם, וכוונתו על היהודים ולא עליהם, אמנם ממילא הם

ישמענו, זה מותר (ואילו היה כתוב בלשון שאין 'מלמדין' אולי לא היה מקום לדיוק זה, וזה יתרוץ את מה שהקשינו על דעת התוס' לעיל, ואפשר לדחות, וצ"ע). עיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב סימן קלב) שכתב וז"ל: 'ובדבר חג הפסח, כשתבא הבייתה מהישיבה, ותמצא שם גם את קרובך ואשתו שהיא נכרית ע"פ הדין, ואתה תצטרך להגיד את ההגדה ולתרגמה כדי לזכות את אביך ואמך וממילא תשמע גם היא, אם מותר לפניך. הנה פשוט לע"ד דמה שא"ר אמי בחגיגה (דף יג) אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, הוא דוקא כשכוונתו למוסרם להעכו"ם, אבל כשכוונתו להלמד דברי תורה הוא למוסרם ליהודים הנמצאים שם, לא נאסר מחמת שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ ישמע ממילא הדברי תורה. וכעין ראייה יש להביא מהא דאסור ללמד גם את עבדו תורה (כדאיתא ברמב"ם פרק ח מעבדים הלכה יח, ובשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עא), ומצינו שטבי עבדו של רבן גמליאל היה ת"ח גדול וראוי ליסמך, כדאיתא ביומא (דף פז), והיו החכמים לומדים ומפלפלים אף כשהיה טבי נמצא אצלם בכוונתו לשמוע דברי חכמים, כדאיתא בירושלמי (פרק ב דסוכה הלכה א - ומבא בתוס' סוכה דף כ ד"ה ראייתם), אלמא דכיון דכוונתם היה ללמוד בעצמם לא נאסרו אף שידעו שטבי שהוא עבד נמצא שם, שג"כ לומד מהם. ומסתבר שכן הוא ג"כ בעכו"ם שהאסור הוא רק כשהכוונה הוא למסור להעכו"ם, אבל כשהלמוד הוא לישראל אף שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ שומע אין לאסור, ואף שבסברא אולי היה מקום לחלק לומר שעכו"ם חמיר, אבל כיון שהאסור נמצא בשניהם בין בעכו"ם בין בעבד, ומצינו היתר בעבד כשהכוונה אינו ללמד לו אלא שממילא לומד ממה שהחכמים לומדין לעצמם, אין לאסור גם בעכו"ם וכו'. עיי"ש.

ובאמת שאח"כ חשבתי שמעצם המשך הסוגיא מבואר כדברי המהרש"א, כי הסוגיא שלנו היא המשך הגמ' שלפני זה, שאין מוסרין ראשי פרקים (מעשה המרכבה) אלא לאב בית דין וכו', ואין מוסרין סתרי תורה (מעשה מרכבה ומעשה בראשית וכו') אלא למי שיש בו חמשה דברים וכו', ומיד אח"כ מובאת גמרא זו שאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם וכו'. ולכאורה כמו ששאר הדברים שלפני זה שנאמר עליהם אין 'מוסרין' - מדובר בטעמים וסוד הדברים, כמו כן מה שאסור למסור לעכו"ם הוא טעמי וסודות הדברים (ואפילו ב' מצוות שלו), וכדברי המהרש"א. אמנם אפשר לדחות ולומר שהשתמשו במילה זו של 'מוסרין' רק מחמת שהוא המשך הסוגיא של שאר הדברים המנויים בברייתא, והאי לחוד והאי לחוד, והצד השווה ביניהם הוא לא 'אופן' המסירה דהיינו העיון והסודות, אלא התוצאה, ולמי ראוי למסור, ודו"ק.

לימוד תורה שבכתב לעכו"ם

עיין בשו"ת משיב דבר (להנצי"ב חלק ב סימן עז) שכתב וז"ל: 'דאפילו ללמוד תורה שבכתב לנכרי אין איסור, וה' צוה ליהושע לכתוב התורה בשבעים לשון בשביל אומות העולם, ופירש 'משפטים בל ידעום' - הוא דינים הנלמד מחקי התורה שהיא נדרשת בהם' וכו'. עיי"ש. ובמג"א (סימן שלד ס"ק יז - והאוסר הוא השל"ה) הביא מחלוקת אחרונים אם מותר ללמוד עם עכו"ם נביאים וכתובים. עיי"ש. ומקורו של המתיר - שו"ת באר שבע (באר מים חיים סימן יד) שכתב וז"ל: 'שוב ראיתי מי שכתב (שלטי הגיבורים ע"ד ו. מדפי הרי"ף אות א' בשם ריא"ז) וז"ל, ונראה בעיני שישאל המלמד תורה לעכו"ם, עובר על ולפני עור לא תתן מכשול, ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהן ישראל, אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמוותר ללמוד, שרואה בהן נחמות האמורות לישראל ותשובות שראוי להשיב לאפיקורוס'. עיי"ש. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן צ) כתב וז"ל: 'ויש מקום לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, דאולי תורה שבכתב לא נאסר, דהרי נתחייבו ישראל כשנכנסו לארץ לכתוב את התורה על גבי האבנים בשבעים לשון, כדי שכל אדם יעתיקו את התורה וילמדו אותה כמפורש בסוטה

(דף לה): 'ואם אסור ללמדם אף תורה שבכתב, הרי היה זה דבר אסור, ונצטרך לומר שהיה זה הוראת שעה לעבור על האיסור בשביל שלא יהא פתחון פה להאומות לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה, שאם אין לנו הכרח לא נימא כן. שלכן אולי ליכא האיסור בתורה שבכתב, והכתיבה הא היה זה, רק על תורה שבכתב שהוא דבר מותר, ונתחייבו בדבר היתר באותו זמן כשנכנסו לארץ, אבל ראייה גדולה ליכא, דהא אפשר שלמצוה זו לא יהא להם פתחון פה - נתחייבו אף שהיה דבר איסור'. עיי"ש.

ועיין עוד בגמ' (סוטה דף לה): שאיתא שנצטוו לכתוב את התורה בשבעים לשון, כדי שיוכל כל אחד מאומות העולם ללמוד את התורה, כדי שלא יהא להם פתחון פה לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה וכו'. עיי"ש. ובמהר"ץ חיות (שם) איתא וז"ל: 'אע"ג דקי"ל אסור למסור דבר תורה לעכו"ם וכו', הנה כבר חלקו הפוסקים בין תורה שבע"פ דאסור אבל תורה שבכתב שרי, ועיקר הא דלא נתנו תורה שבע"פ בכתב כדי שלא יאמרו האומות ישראלים אנחנו וכו', ועוד, בדוקא נקט עכו"ם של אותו הזמן, דלהם הותרה מטעם שהביא רש"י כאן שלא יהיה פתחון פה לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד'. עיי"ש.

עכו"ם בקיום שאר מצוות

ידוע מה דאיתא ברמב"ם (הלכות מלכים פרק י הלכה י - ועיין עוד ברמב"ם הלכות מילה פרק ג הלכה ז) שכתב וז"ל: 'בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה' וכו'. עיי"ש. ויש לעיין שלפי שיטות אלו למה גוי נחשב ככהן גדול רק בז' מצוות שלהם, והרי כדי לקיים מצוות אחרות הם צריכים ללמוד את ההלכות, וא"כ למה באמת אסור לישראל ללמד אותם שאר מצוות אם הם רוצים לקיימם, ולפי התוס' שאמרו שיש 'לפני עור' אפילו אם יש עכו"ם אחר שרוצה ללמוד אותו, משמע מדבריו שעכו"ם אינו יכול לקיים שאר מצוות כדי לקבל שכר, וצ"ע.

ועיין עוד בספר אבי עזרי (הלכות ת"ת פרק א הלכה א) שהוכיח מזה שעכו"ם שעוסק בז' מצוות שלו הרי הוא ככהן גדול, שמוכח שכל מצוה ומצוה בתורה נאמר שתי דברים: (א) לקיים אותה. (ב) ללמוד את הדינים שלה מצד מצוות ת"ת. (ונחשב בעת לימודו שמקיים מצוות ת"ת, ולא כמו שעוסק במצוה עצמה, ודו"ק), ומצות שהם מחוייבים בהם, יש עליהן חיוב לדעת וללמוד אותם, וזה בכלל עוסק בתורה, ולא כמו שהוא עוסק בהמצוה שהוא מחויב, כי אם לא כן במה זה נקרא עוסק בתורה, ומוכח שבכלל המצוה שמחויב נכלל גם החיוב לדעת אותה וללמוד אותה, והוא מצות לימוד התורה, אך אין עליהם מצות 'ושננתם', וזהו החילוק בין ישראל לעכו"ם, שישאל שיש עליהם מצות 'ושננתם', חוץ ממצוה הפרטית שיש בכל מצוה לדעת אותה, אבל עכו"ם שהוא רק בחיוב לדעת המצוה שהוא לימוד תורה, מ"מ אין עליו המצוה הכללית של 'ושננתם' (וכן למד האבי עזרי שיש לנשים רק חיוב כמו עכו"ם ללמוד את דיני המצוה מחמת מצוות תלמוד תורה שנאמר לגבי כל מצוה ומצוה, ולא מחמת המצוות הכלליות של ושננתם - וראה שם מה שהביא מהבית הלוי). עיי"ש.

ועיין עוד במשניות תרומות (פרק ג משנה ט) שהנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה. וכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות שם), הנכרים אע"פ שאינם חייבין במצוות, אם עשו מהם שום דבר יש להם קצת שכר, וזהו מן העיקר שלנו, וכיון שהן משתתפין עמנו בשכר מעשיהן במצוות קיימין. עיי"ש. אמנם עיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב סימן ז) שלמד שעכו"ם אין להם שום שכר אם עושים מצוות של ישראל, ולמד פשוט אחר ברמב"ם בכל מקומות אלו. עיי"ש.

והנה הרמב"ם לא הביא מקור לדבריו, ובמנחת אשר (בראשית סימן מג) הביא כדרכו ובגאונותו כמה מקומות מש"ס שאולי הם מקורם של דברי הרמב"ם. עיי"ש.